

શત્રુંજયમંડન ઋષભદેવ-સ્તુતિ

- મુનિ ભુવનચન્દ્ર

અપભ્રંશ મિશ્રિત જૂની ગુજરાતી ભાષાની આ કૃતિ કુલ ત્રણ હસ્ત પ્રતોના આધારે યથામતિ શુદ્ધ કરીને અહીં આપી છે. કોઈ પણ પ્રતિમાં લેખનસંવત અપાયો નથી। ત્રણે પ્રતિઓ ધ્રુવભાતના શ્રી પાર્શ્વચન્દ્રગચ્છ જૈન સંઘના જ્ઞાનખંડારની છે । પ્રતિ ક્રમાંક ૩૮-૫૮૫ અનુમાનતઃ પંદરમાં સૈકાની જણાય છે। આ પ્રતની વિશિષ્ટતા એ છે કે 'ન'કરથી શરૂ થતા શબ્દોમાં આમાં 'ન' ને સ્થાને 'લ' જોવા મળે છે। આ પ્રતમાં પ્રાકૃત 'શત્રુંજય કલ્પ' પણ છે, તેમાં પણ આવું પરિવર્તન દેખાય છે। જો કે બધે સ્થલે આ નિયમ સચવાયો નથી। ૨૪-૩૭૬ ક્રમાંકની પ્રતિમાં વિવિધ પ્રકરણો સાથે આ કૃતિ પણ સંગૃહીત છે અને તે સંભવતઃ ૧૬મી સદીમાં લખાયેલી લાગે છે। ક્રમાંક ૩૮-૫૮૪ ની પ્રતિ ૧૭ મા સૈકાની જણાય છે। ત્રણે પ્રતિઓ અશુદ્ધ છે ।

આના કર્તા તપાગચ્છે વિજયદાનસૂરિશિષ્ય 'વાસણા' સાધુ છે. એમનો સમય ઈ. ૧૬મો સૈકો હોવાનું નોંધાયું છે. આ માટે 'જૈન ગુર્જર કવિઓ'-૧, પૃ. ૩૬૩, (પ્ર. ઈ. ૧૯૮૬, મ.જૈ.વિ., સં. જયંત કોઠારી) તેમજ 'ગુજરાતી સાહિત્યકોશ' (મધ્યકાલ) પૃ. ૩૯૯ (પ્ર. ઈ. ૧૯૮૯, ગુ.સા.પ.) દ્રશ્ય છે.

પહિલતં પળમિઅ દેવ પરમેસર સેતુંજ-ધળીઅ
 પયપંકયરય-સેવ રંગિહિ વિરચિસુ તસુ તળિઅ
 જિણવર મહ નહુ ઠાણુ નાણ-જ્ઞાણ-વિન્નાણ જઓ ?^૧
 બાલક પરિ વિન્નતિ બહુ ભોલિમ તુહ કરિસુ તઓ તતુ^૨ ॥૧
 દિણયર જિમ તુમ્હિ દેવ નિમ્મલ કેવલ કિરણધર
 તિર્હિ ભુવણિર્હિ તિર્હિ કરલિ સયલ-પયત્થ પયાસકર
 પંચસય તિયસટ્ટ મિચ્છઈઅ પગઈ ય પમુહ
 જોણિલક્ષ્ કુલ્લકોડિ તહુવિ હુ જંપિસુ દીણદુહ ॥૨
 સામિઅ સાસોસાસિ ભવ સઙ્ગ સત્તરિ સહિઅ
 સંપૂરંતુ નિગોદિ હુડં અણંત પુગ્ગલ રહિઅ

जिणेवर हिव विवहारि-रासिहिं वासिहिं आविअउ
 कम्मि अणंतउ कलु अणंतकाइ कुलि ठाविअउ ॥३
 दुविह पुढवि दग तेअ वाय वणस्सइ विगलतिअ
 जलचर पमुह दु भेअ पज्जत्तापज्जत्त ठिअ
 इअ अडयाल पयार तिरिअ तणी गइ संकमिउ
 तुह दंसण विणु देव हउं असंखभव परिभविउ ॥४
 संकड-कुंभीपाय-असिवण-वेअरणी-रसिहिं
 सामलिपत्ति विचित्ति छेअण-पहरण-सयवसिहिं
 सत्तय लक्ख निवासि जिणवर मइं तुम्ह आण-विणु
 दुसह सहिअ दुहरासि पज्जात्तापज्जत्ति पुणु ॥ ५
 भरेहरवइ विदेहि ए तिन्निय पंच य गुणिआ
 अट्ठाइअ दीवेसुं कम्मभूमि पनरह भणिआ
 हेमवयं हरिवास तह रम्पय एस्सवय
 चउपण गुणिया वीस तीस हवइं दस कुरु साहिअ ॥ ६
 सत्तसत्त इग पासि सत्त सत्त बीजइं गमइं
 हिमगिरि दाढ चउक्कि तिम सिहरी अ सेलिहिं हवइं
 छपनंतर दीव डअ भणिअइं जिणसासणिहिं
 लवण समुद्द-मझारि निवसइं सासइ आसणिहिं ॥ ७
 कम्म कम्मह भूमि छपनंतर दीव जुअ
 पज्जत्तापज्जत्त भेदिहिं बिहुं आगलि बि सय
 इग सय मुच्छिअ भेअ मिलिअ तिडुत्तर तिन्नि सय
 इउ मणुअत्तणि नाह [ह]- उं हिंडिअ तुह पय रहिय ॥८

(भाषा)

परमाहम्मिअ पनरस, भवणेसर दस जाणि।
 सोलह वितर जोइसिअ, चर-थिर दस य वक्खाणि ॥ ९
 नव लोगंतिअ किब्बिसिय, तिन्नि अ कम्मह बार।
 जिंभय दस गेविज्ज नव, पंचाणुत्तर सार ॥ १०

पज्जतापज्जत्त हूअ, अट्ठाणु अ सउ भेअ ।
 देवत्तणि हउं^१ फिरिअ, लद्ध न तुह मइं भेअ ॥ ११
 आभिग्गह अणभिग्गहिअ, अहिलिवेस संपत्त ।
 संसय अत्राण य जाणिअ, पंच भेअ मिच्छत्त ॥
 पुढवि दगागणि-पवण -वण तस छ जीव निक्कय
 इग-दु-ति-चउ-पचिदि मण, अविरय बारस जाय ॥ १३
 केहाइय सोलस हवइं हासाइय छ-ब्भेअ^२ ।
 तिन्न वेय पणवीस इय, सयल कसाय सभेअ ॥ १४
 सच्चु-असच्चउं मीसु तह तुरिअ सच्चासच्चु ।
 मण जिणि परि तिणि परि वयण, चउ चउ जोगपवच्चु ॥ १५
 उरल उरालिय मीस पण, वेउव्विअ तम्मिस्स ।
 आहारण तस मिस्स जुअ, कम्मणु सत्त तणुस्स ॥ १६
 नाणावरणह पंच नव, दंसणि दुन्नि अ वेअ ।
 अठवीस पुण मोहणिअ आउतणा वउ भेअ ॥ १७
 नामि तिडुत्तर एण सय, गुत्तह दुत्ति य भेअ ।
 अंतराय-पंचय सहिअ, अठावन्न सउ एअ ॥ १८
 सागर संखा मोहणिअ, सत्तरि केडाकेडि ।
 नामह गोअह बिहुं भणी अ, वीस वीस ते जोडि ॥ १९
 तीस तीस नाणावरण, पमुह बिहुं तिहिं हुंति ।
 तित्तीसं सागर ठिइ अ, आउअ कम्म कहंति ॥ २०

(भाषा)

महुरिहिं ए महुरतरेण, अइमहुरिहिं सोहणरसिहिं ।
 कडुईहिं ए कडुअतरेण, अइकडुई(हिं) कस्समलकसिहिं ॥ २१
 सामल ए मीस सरूवि, अइ उज्जल पुग्गलदलिहिं ।
 लहुउलइं ए अइलहुइवि गुरुइं अइगुर्सहिं बलिहिं ॥ २२

ए पंचेउ अ ए कारण जोगि, पगइ पमुह चउ भेअ इम।
 बंधवी ए अठ ए कम्म, हउं भमिउ भवि चक्क जिम॥२३
 इणि भवि ए आविउ देवस पुन्नवसिइं तुह, पयसरणि !
 तिम करउ ए सासइ सेव, तुह जिम हुइ भवजलतरणि॥२४
 जोणिहिं ए लक्ख सत्त, सत्त पुढविअ पय पावय पवणि।
 चउदह ए दह लक्खाणि, अणंतकईअ पत्तेअवणि॥ २५
 विगलह ए दो दो लक्ख, चउ चउ नारय तिरिअ सुरे।
 मणुअह ए चउदस मेलि, फिरिउ चुलसी लक्ख पुरे॥ २६
 पुढवीअ ए आयह तेउ, वाय वणस्सइ विगलभव।
 बारह ए सत्त ति सत्त अडवीसा सत्तट्ट नव॥२७
 जलचर ए नह-थलचारि, उरग-भुअंगह अहिजुअल।
 सङ्का ए बारह बार, दस दस नव लक्ख कोडिकुल॥ २८
 देवह ए नारय लक्ख, छव्वीसा पुण वीस पुण।
 मणुअहं ए बारह लक्ख, कुल कोडी अ सेत्तुंजजिण॥ २९
 एक ज ए कोडाकोडि, साढा लाख सत्ताणवए।
 एतीअ ए हउं कुल कोडि, प्रभु भमिउ भवि नव नव ए॥ ३०
 दोसलउ ए राउलउ, वेउ अरि वेला जिम जिहिं वहए।
 च्याखं ए चउ चउ भेअ, कोहाइय गिरिकुल रहए॥ ३१
 पांचय ए विसयला चोर, माछलडा मय उछलईं ए।
 तिणि भविअ ए जलहि पडंति, तुम्हि प्रभु पवहण लद्ध मईं ए॥३२
 इय रिसह जिणवरु, सिद्धि सयंवर, सुंदरी वर सुंदरो।
 सिरि विमलभूधर, धवल सिंधुर, खंधवास, पुंदरो॥ ३३
 सेवइं सुभासुर, व्युणिअ भासुर, गुरु भवासुर गंजणो
 मह, सुविहि वासण, दिसउ सासण, विजय तिलय निरंजणो॥ ३४

* * *